

Tema 5: COMPOSICIÓN QUÍMICA DOS SERES VIVOS II: PROTEÍNAS

Son macromoléculas de elevado peso molecular, constituidas essencialmente por C, H, O e N. Tamén hai cantidades menores de S e elementos adicionais. Constitúen o 50% do peso seco das células.

Son polímeros lineais non ramificados, formados pola unión de 20 tipos distintos de aminoácidos. Este número é limitado, xa que a forma en L do ARN que se une aos aminoácidos restriúxe a moitos doutros con estruturas tridimensionais diferentes.

As proteínas son instrumentos moleculares a través dos cales se expresa a información xenética do ADN. Son moi específicas e determinan a identidade biológica de todos os seres vivos.

□ Funcións das proteínas

Son as biomoléculas máis versátiles; desempeñan multitud de funcións nas células e dinixen praticamente todos os procesos biolóxicos.

- F. estrutural: forman parte da estrutura do corpo (necesarias para medrar e reparar tecidos) e forman parte da membrana.
- F. transportadora: hemoglobina, hemocianina.
- F. contráctil: actina, miosina.
- F. de defensa: anticorpos (imunoglobulinas)
- F. mensaxeira: hormonas (tiroxina, norepinefrina)
- F. reguladora: lucinas.
- F. enerxética: no caso de esgotarse os moléculas enerxéticas esenciais.

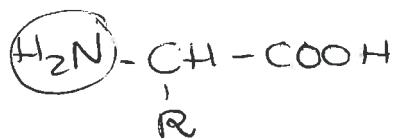
□ Aminoácidos

São moléculas caracterizadas por ter um grupo amino e um grupo ácido (parte invariable) e uma cadeia lateral variável.

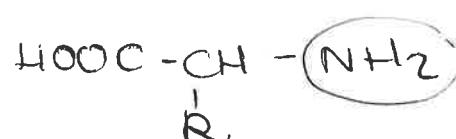
O grupo ácido é sempre terminal, però o amino pode unirse ao carbono 1, 2, 3 ou 4 (contando a partir do grupo carboxílico), dando lugar a aminoácidos α, β, γ ou δ, respectivamente.

* PROPIEDADES DOS AMINOÁCIDOS:

- Sólidos cristalinos.
- Solubles en agua.
- Elevado punto de fusión.
- Estereoisomería: todos (agás a glicina) teñen un carbono assimétrico, o carbono α, polo que presentan estereoisomería (debida á disposición espacial tetraédrica dos enlaces do carbono, o que dá lugar a isómeros L e D) e actividade óptica (dextroxiros ou levóxiros).

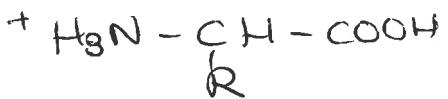
Configuración L
(propia dos aminoácidos na natureza)

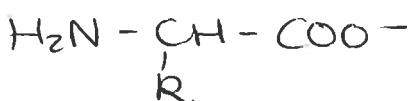
Configuración D

- Comportamiento químico autopótrofo: poden comportarse como ácido ou base segundo o pH do medio.

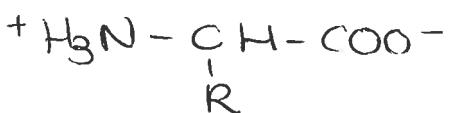
- Se o pH é ácido comporta-se como base (o grupo amino capta prótons):

- Se o pH é básico comporta-se como ácido (o grupo carboxílico libera prótons):

- Se o pH é neutro (coincide com o seu ponto isoelectrónico: valor do pH no que o aminoácido possui carga neutra) converte-se em zwitterióis e ioniza-se dobremente:

Electroforese

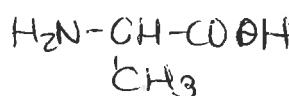
É uma técnica de separação de moléculas cargadas electricamente. No caso dos aminoácidos, passa uma corrente entre os electrodos e, em função do pH do meio, os aminoácidos adquirirão distinta carga segundo a natureza dos seus grupos funcionais. Os cargados positivamente irão para o cátodo, os negativos ao ânodo e os de carga nula não se deslocam.

* CLASIFICACIÓN DOS AMINOÁCIDOS:

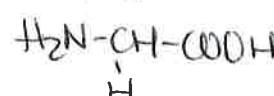
- Segundo se forman parte ou non das proteínas;
- AMINOÁCIDOS PROTEICOS: son todos α e determinan as propiedades químicas e biológicas e condicionan as propiedades funcionais das proteínas.
- AMINOÁCIDOS NON PROTEICOS: atópase libres ou combinados.
 - Algunos son precursores no metabolismo.
 - Outros son neurotransmisores.
 - Algunos forman parte das paredes celulares bacterianas.

- Segundo os seus grupos R:
- CON RADICAIS APOLARES/HIDRÓFUBOS: R de natureza hidrocarbonada e sen oxíxeno.

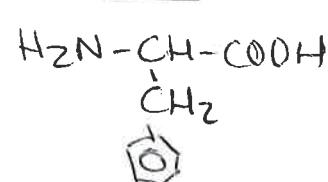
Ala

Gly

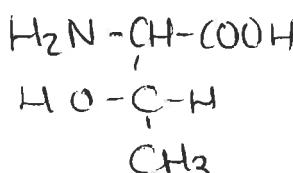

Phe

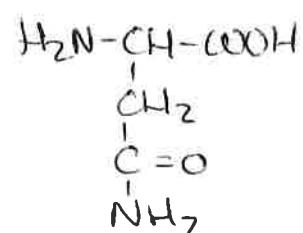

- CON RADICAIS POLARES/HIDRÓFILOS: R con oxíxeno e sen carga.

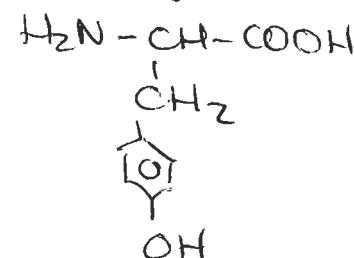
Thr

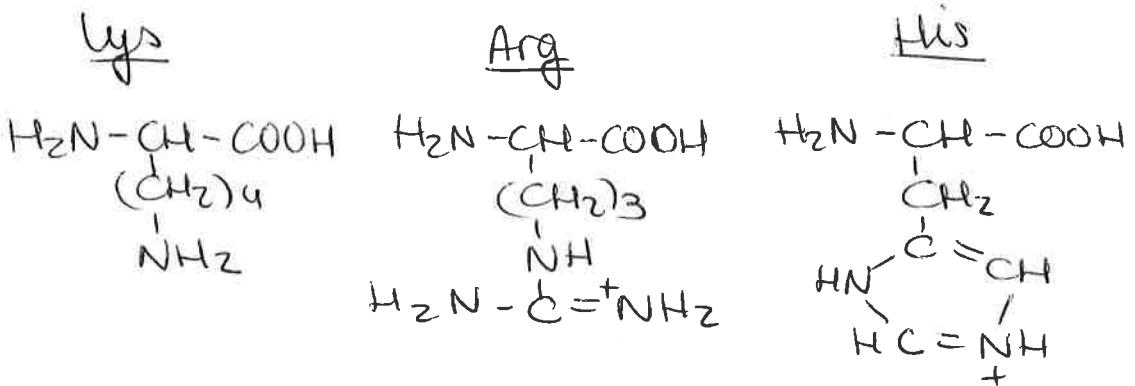
Ash

Tyr

- CON RADICAIS BÁSICOS: R com grupo NH₂ perto do oxígeno.

- CON RADICAIS ÁCIDOS: R com grupo COOH.

• AMINOÁCIDOS ESENCIAIS: são os que não podem ser sintetizados a partir de outros compostos, pelo que devem inserir-se na dieta. São: fenilalanina, leucina, isoleucina, lisina, metionina, triptofano, treonina e valina.

- Valor biológico das proteínas —

Faz referência à quantidade e ao tipo de aminoácidos que contém. Disse que este valor é alto quando uma proteína dispõe de todos os aminoácidos essenciais em quantidade abundante para satisfazer as necessidades do organismo. As proteínas animais têm maior valor biológico que as vegetais.

□ Peptídos

Son a unión de aminoácidos mediante un enlace peptídico. Para nombrar un péptido indícalse os aminoácidos que o forman coa denominación de radical (-il) agás o último, que conserva o nome ordinario.

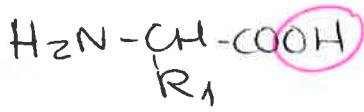
* CARACTERÍSTICAS DO ENLACE PEPTÍDICO:

É un enlace covalente de tipo anida que se establece entre o grupo ácido dun dos aminoácidos e o grupo amino doutro, liberando unha molécula de auga (polo que é hidrolizable).

A formación deste enlace implica a desaparición do carácter aprotón dos aminoácidos; alínda que os péptidos posúen propiedades ácidas ou básicas debidas aos grupos R e os grupos amino e carboxilo terminais.

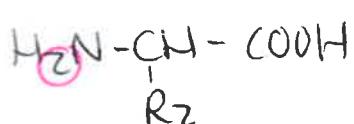
Considerase o primeiro aminoácido o que ten o $-\text{NH}_2$ libre.

O enlace peptídico ten carácter parcial de dóbrel enlace, polo que é relativamente ríxido. Os átomos do enlace siñáuse no mesmo plano sen que haxa rotación entre eles. Unicamente ten liberdade de xiro o carbono, que limita as posibilidades de conformación dos péptidos.

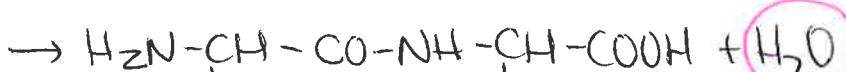

R_1

+

R_2

* TIPOS DE PÉPTIDOS: podem ser dipeptídos, tripéptidos, tetrapéptidos, etc. segundo o número de aminoácidos que contêm.

- Oligopeptídos: 2-12 aminoácidos.
- Polipeptídos: 12-100 aminoácidos.
- Proteínas: mais de 100 aminoácidos.

* FUNÇÕES DOS PÉPTIDOS:

• Hormonas:

- Oxitocina: provoca a contracção uterina, a secreção de leite e facilita o parto e a alimentação do bebé.

- Vasopressina / h. antidiurética: reabsorção de água no riñón.

- Glicagón: induce a hidrólise do glicogénio no fígado.

- Somatostatina: regula a liberação da hormona do crescimento.

- Insulina: estimula a absorção de glicosa.

• Antioxidantes.

• Neurotransmisores.

• Antibióticos: gramicídica.

□ Estrutura das proteínas

Existe grande diversidade de proteínas com diferentes níveis de organização. Os enlaces da cadeia peptídica fazem que as proteínas adoptem muitas formas e conformações.

Nou sucede así, porén, debido ás interaccións febles que teñen lugar nas cadeas laterais dos aminoácidos ou entre estes e o medio, adoptando unha única configuración.

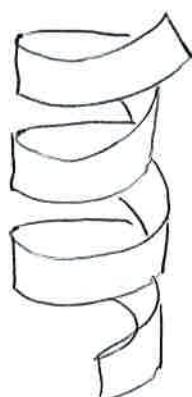
* ESTRUTURA PRIMARIA:

Está determinada polos aminoácidos que forman a protéina e a súa orde. Esta secuencia determinará os deusais niveis estruturais. Ten posibilidades case ilimitadas e o tipo de enlace é peptídico.

* ESTRUTURA SECUNDARIA:

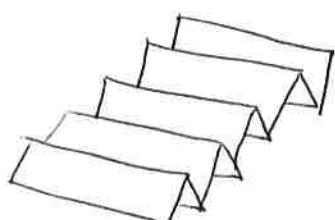
Informa da disposición espacial da estrutura primaria (conformación), enlazada mediante pontes de hidróxeno. Tipos de ordenación:

- α -HÉLICE:

Ten forma de espiral que xira no sentido das agullas do reloxo como un parafuso de rosca. En cada espiral hai un promedio de 3,6 aminoácidos.

- β -LÁMINA / FOLHA PLEGADA:

Formada pola interacción de polipeptídos paralelos ou anti-paralelos. Esta estrutura forma unha especie de trama laminar, sobre a que se constrúe a protéina.

• HÉLICE DE COLÁXENO:

É unha hélice levóxira, que xira cara a esquerda. Ademais, está formada por aminoácidos con radicais máis voluminosos, que dificulta a formación de pontes de hidróxeno, o que fai que a hélice estea máis estendida.

✳ ESTRUTURA TERCIARIA:

Informa sobre a conformación da estrutura secundaria no espazo. Conformacións máis frecuentes:

- Globular: proteínas esféricas e solubles na auga e en disolucions salinas. Con funcións dinámicas. As cadeas laterais apolares quedan para dentro.
- Filamentosa/fibrilar: proteínas de forma linear, insolubles na auga e en disolucions salinas. Con funcións estruturais.

Os enlaces que actúan na estrutura terciaria son as pontes de hidróxeno, as pontes disulfuro (entre dous zonas con SH), as forzas de Van der Waals, as interaccións iónicas e as interaccións hidrofóbicas (os grupos hidrofóbicos tenden a quedar no interior da proteína).

ESTRUTURA CUATERNARIA:

Acádase ao asociarse varias cadeas polipeptídicas con estrutura terciaria, oxidando unha agrupación de monómeros ou protómeros (que constitúen oligómeros) asociados a través de enlaces múltiples de baixa enerxía. Formanse proteínas complexas.

Estado nativo

É a conformación máis estable, nas condicións celulares, específica de cada proteína e da que dependen as súas características e funcións biolóxicas.

Existe unha relación moi forte entre a estrutura, a conformación e a función biolóxica dunha proteína; se se destrúe a estrutura non se formará a conformación e a proteína perderá súa actividade biolóxica.

Domínio estrutural

O domínio estrutural son as estruturas zancas en α -hélice e β -lámina moi estables e que son as mesmas en proteínas con estruturas e funcións diferentes. Dende a perspectiva evolutiva, considerase que os dominios estruturais serían como "unidades modulares" para formar diferentes tipos de proteínas globulares (de estrutura gaiola).

□ Clasificación das proteínas

Holoproteínas: formadas só por aminoácidos.

● FILAMENTOSAS / FIBRILARES: son propias dos animais.

- FIBRINA: coagulação sanguínea.

- COLÁGENO: tecido conectivo.

- QUERATINA: nas células da epiderme da pel e en pelos, plumas, unhas e escamas.

- ELASTINA: en vasos sanguíneos, tendões e pulmón.

- FIBROÍNA: producida por insectos e aranhas.

- MIOSINA: contracción muscular.

● GLÓBULARES:

- ACTINA: contracción e relaxación muscular.

- PROTAMINAS: asociadas ao ADN nos espermatozoides: clipeína (no areque), salina (no salmón).

- HISTONAS: asociadas ao ADN, forman parte da chromatina.

- ALBÚMINAS: principais de transporte de outras moléculas ou de reserva de aminoácidos: seroalbúminas (no plasma sanguíneo), ovoalbúminas (no ovo), lactoalbúminas (no leite).

- GLOBULINAS: seroglobulina e fibrinóxeno (no sangue), lactoglobulina (no leite), ovoglobulina (no ovo).

- GLUTENINAS: en sementes: gluten (trigo), orizamina (amoz).

Heteroproteínas: grupo proteico + grupo prostético (non proteico).

- FOSFOPROTEÍNAS: ác. fosfónico como grupo prostético.
- CASEÍNA: leite.
- VITELINA: xema de ovo.
- NUCLEOPROTEÍNAS: ác. nucleico como grupo prostético.
 - HISTONAS + FILAMENTOS DE ADN
 - PROTAMINAS + FILAMENTOS DE ADN
- LIPOPROTEÍNAS: lípido como grupo prostético:
 - LIPOPROTEÍNAS DA MEMBRANA CELULAR
 - LIPOPROTEÍNAS SANGUÍNEAS: HDL ou LDL.
 - TROMBOPLASTINA: iniciador da coagulação.
- GLICOPROTEÍNAS: restos glicídicos como grupo prostético.
 - MUCINAS: função protectora.
 - HORMONAS GONADOTRÓPICAS: FSH e LH.
 - PEPTIDOGLICANOS: nas paredes bacterianas.
 - IMUNOGLOBULINAS: anticorpos.
- CROMOPROTEÍNAS: o seu grupo prostético é uma substância colorida que pode ser ou non a porfirina.
- CROMOPROTEÍNAS PORFIRÍNICAS:
 - HEMOGLOBINA: grupo prostético hemox (porfirina + Fe^{+2}).

- MIOGLOBINA: transporte de O₂ pelos músculos.
- CITOCROMOS: respiração aerobia e fotosíntese.
- CATALASAS e PEROXIDASAS: enzimas.
- CLOROPLASTINA: clorofila como grupo prostético (magnesioporfina).
- CROMOPROTEÍNAS NON PorfiríNICAS:
 - HEMOCIANINAS: pigmentos respiratórios de alguns invertebrados.
 - FLAVOPROTEÍNAS: o grupo prostético é um derivado da vit. B₂.
 - CAROTENOPROTEÍNAS: rodsopina (pigmento fotosensível dos bastôns da retina).

□ Propriedades das proteínas

As propriedades físicas e químicas das proteínas dependem da natureza dos radicais R que, assimade, dependem da conformação xeométrica da cadeia polipeptídica.

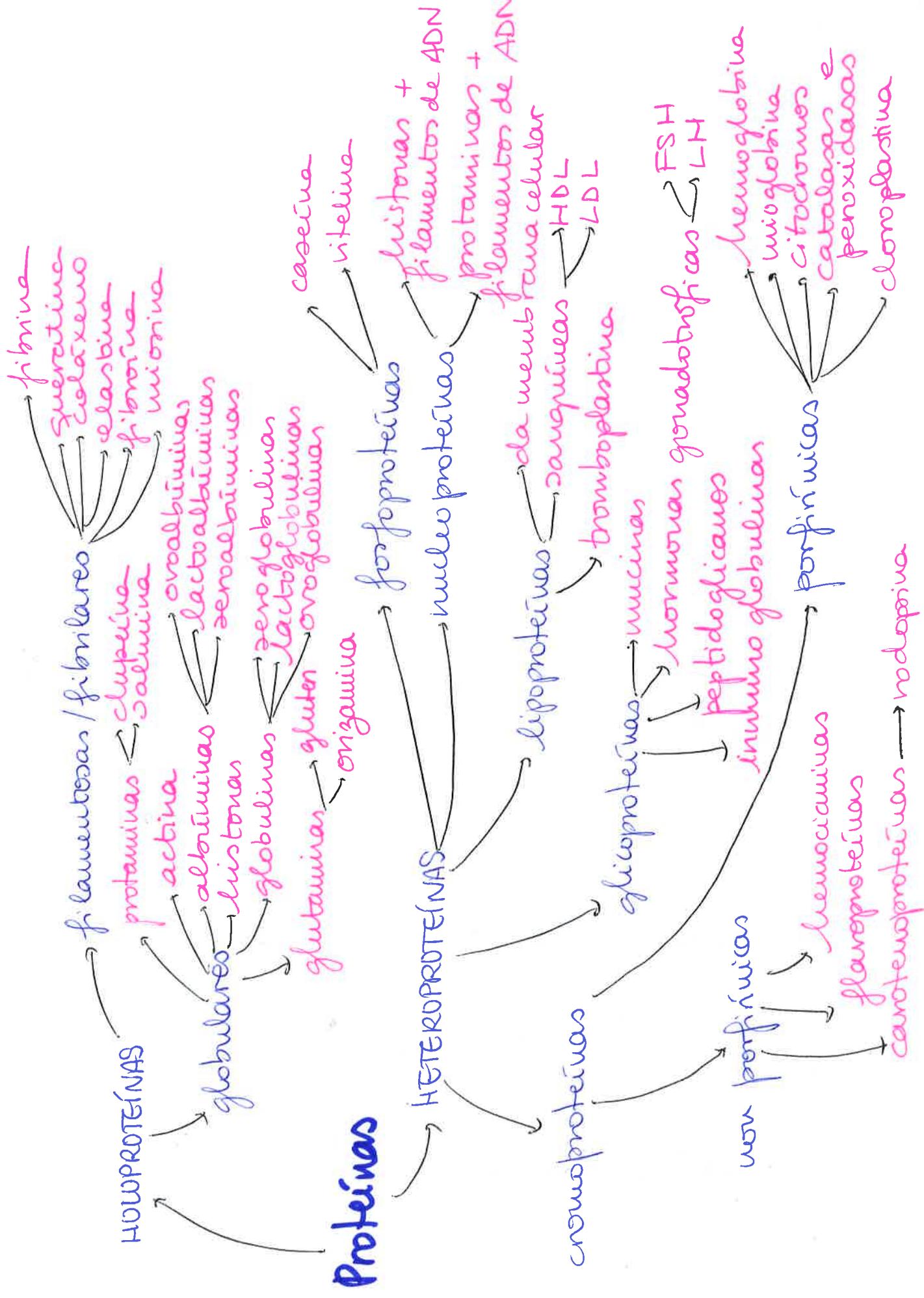
- ESPECIFICIDADE: é a propriedade mais característica. Manifestase nas enzimas ou nas imunoglobulinas. Cada espécie, mesmo cada indivíduo, tem as suas próprias proteínas, ainda que as proteínas que desempenham a mesma função em espécies diferentes tenham uma composição e estrutura semelhantes (proteínas homólogas). A análise das semelhanças entre as proteínas de distintos grupos de organismos permite estabelecer o seu parentesco evolutivo.

- SOLUBILIDADE: as proteínas globulares formam dispersões coloidais en disolución acuosa debido á interacción dos aminoácidos hidrófilos coas moléculas de auga. Desta maneira formase pontes de hidróxeno e a proteína rodease dunha capa de moléculas de auga (capa de solvatación), o que impide o contacto con outras proteínas e a precipitación.
- DES NATURALIZACIÓN: ruptura das enlaces da conformación espacial en condicións desfavorables. Non se conserva a estrutura primaria. Os filamentos elásticos e forman estruturas fibrosas e insolubles en auga. Producése por axentes desnaturalizantes físicos (presión e temperatura) e síntesis (substancias que alteran o pH).
- CAPACIDADE AMORTECEDORA: as proteínas teñen un comportamento anfótero, e son capaces de amortecer as variacións de pH do medio.

— Reacción de Biuret —

Para identificar proteínas.

- Producése entre os reactivos e os grupos glic. do enlace peptídico; serve para reconocer todas as proteínas, sexan os aminoácidos que sexan.
- De hai proteína, a disolución vólvese violeta.

10 preguntas importantes:

- 1- Que é unha proteína? Función.
- 2- Aminoácidos: Que son? Estrutura xeral. Propiedades: isomería e comportamento aufólico. Punto isoeléctrico e zwitterion. Aminoácido esencial. Valor biológico dunha proteína. Clasificación de aminoácidos proteicos.
- 3- Enlace peptídico: definición. Características. Formación e hidrólise. Tipos de péptidos. Funcións dos péptidos.
- 4- Estrutura das proteínas: aplicar cada unha e os distintos tipos dentro destas. Saber os enlaces que as mantienen estables. Definir: conformación; estado nativo.
- 5- Propiedades das proteínas.
- 6- Clasificación das proteínas.